

Recenzii

S-a întrupat... și S-a răstignit... și S-a îngropat... și a înviat... și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui”.

Drept pentru care – conchide autorul – Trupul înviat al lui Iisus dovedește că mai există și o altă spațialitate, precum și o altă materialitate, infinit superioare vieții și lumii acesteia, realități care ni se vor revela pe deplin abia după trecerea actualului chip al acestei lumi în care vom fi și noi incluși, dar numai în măsura în care ne vom împărtăși încă de pe acum, cât mai intens cu *Hristosul Cel înviat și euharistic*.

Din Partea a III-a a lucrării (p. 81-106) rezultă cu claritate că, potrivit jurisprudenței Bisericii instituită de Sfinții Părinți cu privire la *Sfânta Euharistie*, împărtășirea sistematică cu Trupul și Sângele Domnului constituie o necesitate vitală pentru toți creștinii, fie ei clerici sau mireni.

Pentru a ne ajuta să împlinim într-un mod cât mai eficient acest deziderat, autorul ne pune la dispoziție, în Partea a IV-a (p. 107-140) a cărții, procedura practică a „*Rânduiei Sfintei Împărtășiri*”: Canonul, Rugăciunile înainte de împărtășire, precum și cele de mulțumire, de după împărtășanie, în speranța că vor fi de folos și spre mântuire tuturor celor ce le citesc și le împlinesc.

Adresându-se cu precădere preoților și profesorilor de religie, precum și oricărui credincios, volumul de față, ca și întreg materialul publicistic pe care îl continuă, prezintă abordări tematice de teologie biblică printr-o riguroasă selecție de texte temeinic comentate și aprofundate.

Pr. Sorin COSMA

Iosephus Diuinus Hazaias, *Capita gnostica nunc primum reperta, collecta, edita (Opera Mystica Syriaca, t. 1)*, edidit Maximus Kalinin, Monte Athone; Aquinci; Moscouiae: in aedibus Interpress, MMXVIII, XIV + 58 p., ISBN: 978-5-906960-58-0

Maxim Kalinin, cercetător la Universitatea Rusă de Stat pentru Științe Umaniste, Institutul pentru Studii Clasice și Orientale, oferă cititorilor un scurt, dar extrem de incitant volum cu ediția siriacă a două noi fragmente din opera avvei Iosif Văzătorul (Hazzaya), mistic care a trăit în sec. al VIII-lea d.Hr. Aceste fragmente fac parte din *Cartea Capitoalelor despre Cunoaștere*, a cărui text (presupus) integral se regăsea într-un codex datând din sec. al XVI-lea, Seert 78, catalogat și descris de arhiepiscopul de Seert Addai Scher. Dispărut cândva înainte de anul 1915, soarta codexului este necunoscută. În orice caz, multă vreme cercetătorii erau de opinie că scrierea lui Hazzaya se limita doar la cele șase *memre* păstrate în tradiția siriacă apuseană, respectiv în cele aproximativ 300 de capitole citate de Efreem de Qirqesion în al său *Comentariu asupra Capitoalelor Dificile despre Cunoaștere*.

Meritul editorului textului de față este de a demonstra elocvent că cele două fragmente îi aparțin avvei Iosif Hazzaya. Primul fragment, anonim, se găsește în manuscrisul *BnF syr. 434*, purtând titlul „Capitole de folos”. Analiza textuală minuțioasă a editorului l-a făcut pe acesta să îl atribuie lui Hazzaya pe baza unor evidențe: capitolele prim și ultim ale fragmentului coincid cu *memre*-le cunoscute din tradiția siriacă apuseană,

Recenzii

iar din celelalte capitole, cel puțin patru sunt similare cu cele citate de Efrem de Qirquesion în comentariul său.

În ceea ce privește al doilea fragment, regăsit în două manuscrise – *Harvard syr. 42* și *Pampakuda, Konat syr. 303* –, el i-a fost atribuit lui Iosif Hazzaya pe baza a numeroase coincidențe de ordin stilistic și tematic cu textele sale autentice. În plus, două capitole din acest al doilea fragment au o corespondență exactă în primul fragment.

Fără a intra în detaliu, precizăm că o serie largă de teme, care sunt prezentate în aceste două fragmente, sunt comune gândirii părintelui mistic siriac: ideea celor trei stadii ale urcușului mistic (trupesc, psihic și spiritual); conceptul de „loc al liniștii” ca stare intermediară între stadiul psihic și cel spiritual; contemplarea rațiunilor dumnezeiești în creație; simbolismul mistic al Crucii; contemplarea „luminii fără formă” etc. De asemenea, pasaje foarte frumoase sunt dedicate teologiei Sfintei Treimi, hristologiei, învățaturii despre Numele Divine și a Judecății de Apoi, precum și relației dintre era adevărului și era harului în scopul lui Dumnezeu față de creația Sa. Capitolele conțin multe argumente exegetice scripturistice (tipice școlii hermeneutice antiohiene): o interpretare extensivă (în comparație cu alte capitole) a viziunii profetului Iezechiel; o amplă discuție despre îndreptățirea Vechiului Testament și Ioan Botezătorul, care a primit revelațiile în pustie; interpretări alegorice ale tămăduirii în Evanghelii, cu trimitere directă la viața spirituală a omului. De asemenea, în anumite capitole se fac referiri la simboluri ale numerelor și literelor, fapt caracteristic lucrării lui Iosif Hazzaya, *Cartea Capitoalelor despre Cunoaștere*.

Cititorul interesat poate găsi mai multe detalii despre viziunea spirituală a acestui mare părinte mistic siriac în excelenta traducere românească a scrierilor Avvei Iosif Văzătorul¹, asupra căreia ne-am aplecat mai pe larg cu altă ocazie². Încheiem scurta prezentare a ediției de față cu ceea ce afirmasem atunci că reprezintă, chiar și la prima vedere, meritul lecturii și reflecției asupra gândirii lui Hazzaya: în primul rând, textele sale repun în prim-plan problema trăirii învățaturii creștine, a modului în care Evanghelia lui Iisus Hristos este transpusă în viață, atât în planul vocației monahale, cât și în cel al creștinilor mireni (Referitor la primul aspect trebuie spus că în perioada comunistă a avut loc o înstrăinare a călugărilor de sensul vieții lor ca vocație specială. O tendință de „mundanizare” s-a ivit în tradiția monahismului românesc: mănăstirile au fost transformate în punct de atracție turistică, iar o parte dintre monahi în „ghizi turistici”. Este o tendință care, cu aspecte pozitive și negative, se perpetuează până astăzi.³ În paralel cu această

¹ Avva Iosif Hazzaya, Văzătorul de Dumnezeu, *Scrieri duhovnicești*, traducere, studiu introductiv și note ierom. Agapie Corbu, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2019.

² Ciprian Iulian Toroczka, „Viața spirituală în viziunea unui mistic siriac: Avva Iosif Hazzaya”, în *Revista Transilvania*, nr. 5-6 (2019), p. 85-96.

³ Remus Rus, „Cuvânt introductiv”, în *Filocalia siriacă. Iubirea de frumos și înțelepciune – calea spre desăvârșire*, trad., selecție de texte, note și comentarii Remus Rus, Univers Enciclopedic Gold, București, 2014, p. 13: „Mănăstirile sunt încă percepute ca centre de atracție turistică și delectare estetică, iar liniștea acestora e tulburată de cetele turiștilor relativ atrași de valorile vieții autentice sau de spiritualitatea monahală, și mai

Recenzii

mișcare de reînviore a vieții monahale se înregistrează un alt fenomen: „monahizarea structurilor administrative ale Bisericii”⁴. Fenomenul este caracterizat de o îndepărtare a monahului de vocația sa autentică – rugăciunea – prin înregimentarea sa în cadrul administrației bisericești. „În locul retragerii și al însingurării, monahul e adus în vâltoarea vieții cotidiene, departe de arealul, de rugăciune pentru sine și pentru toți ceilalți semeni sau de aspirația spre realizare a comuniunii noetice cu Dumnezeu”⁵).

În al doilea rând, există o tendință în cercetările moderne de a vedea spiritualitatea creștină monahală în spațiul Bisericilor Vechi-Orientale ca fiind dependentă de tradiția teologică și mistică islamică a sufismului⁶. La o analiză mai atentă însă este mai mult decât evidentă originea comună și modul similar în care s-a dezvoltat trăirea ascetico-mistică în sânul Bisericilor Vechi-Orientale și a Bisericii Ortodoxe Răsăritene (ca exemplu e suficient să amintim că scriitorii de talia Sf. Isaac Sirul au contribuit, prin operele lor, la promovarea fermentului mistic în sfera monahismului răsăritean⁷). În paralel trebuie privită cu reticență și opinia conform căreia literatura creștină siriacă are mai mult un caracter mimetic, întrucât s-a născut din traduceri de texte bizantine grecești și din limitarea lor. Fără a fi complet falsă, avem de-a face aici cu o generalizare ce ne dreptățește o serie de autori originali. Altfel spus, „literatura creștină siriacă nu poate fi redusă doar la mimetism. Ea are propria ei identitate, adeseori fascinată și uluitoare prin bogăția simbolică, prin subtilitatea interpretărilor și a nuanțelor doctrinare al căror corolar rămâne sensibilitatea unei spiritualități mistice de frumusețe unică”⁸.

În concluzie, ținându-se cont de această grilă de interpretare, cititorul român va înțelege importanța și semnificația profundă a scrierilor lui Iosif Hazzaya. Este motivul pentru care salutăm încă o dată strădania editorului celor două fragmente inedite, siriacistul rus M. Kalinin!

Ciprian Iulian TOROCZKAI

Atelierele Museikon. Pași spre o erminie a iconarului contemporan, volum îngrijit de Ana Dumitran, Dumitrița-Daniela Filip și Ioan Ovidiu Abrudan, Ed. Mega, Cluj Napoca, 2019, ISBN 978-606-020-175-5, 96 p.

Începând cu anul 2017, odată cu deschiderea Museikon din cadrul Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, arealul muzeografic românesc s-a îmbogățit printr-o nouă instituție de profil având ca obiectiv restaurarea, promovarea și studierea icoanei românești și nu

mult de fascinația ineditului”. Mai multe detalii la Mirel Bănică, *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană*, Polirom, Iași, 2014.

⁴ *Ibidem*, p. 13.

⁵ *Ibidem*, p. 13-14.

⁶ Însuși cazul lui Iosif Hazzaya demontează această teză. A se vedea Nestor Kavvasas, „The apocalyptic section of Joseph Hazzaya's on divine providence: A reaction to Islamisation”, în *Parole de l'Orient* 40 (2015), p. 243-249.

⁷ Remus Rus, „Cuvânt introductiv”, în *Filocalia siriacă*, p. 14-15.

⁸ *Ibidem*, p. 21.